

על מגילת רות ובתי אבות

אני רוצה לומר משהו קצר על פרשת שבוע, ואחר כך נלמד קצת מגילת רות. וידבר ה' אל משה במדבר סיני... שאו את ראש כל עדת בית ישראל... כל זכר לגולגולתם. יש פה ארבע קבוצות של מספרים: כל עדת בני ישראל - כל העם, למשפחותם - השבטים, לבית אבותם - חמולות, במספר שמות כל זכר.

למעשה, אין ארבע מגדרים אלא רק שלושה. ספרו כל אחד, ואחר כך יש מניין של השבטים ואח"כ מניין של עמ"י. אין משהו בין המשפחה לבין העם הפרטי, אין "לבית אבותם". אז מה עושה פה הביטוי הזה? הרמב"ן מדבר על זה. הוא אומר שהציווי הזה כבר היה עוד לפני שנמנו, בקרבן פסח - "איש שה לבית אבות שה לבית".

עוד לפני השבטים הרשמיים העם הסתדר במין חמולות.

על כל פנים, אני רוצה שתבינו את הבעיה. בהמשך אין שום מניין של בית אבותם!

שימו לב איך רש"י ענה על השאלה. "מי שאביו משבט אחד ואמו משבט אחר - יקום על שבט אביו".

לא מדובר על עוד קבוצה שצריך למנות, יש רק שלושה מדגים. "לבית אבותם" זה רק תיאור איך סופרים - אם אדם בן להורים משבטים שונים, אז הבן מתייחס לאב. או, יותר משמעותי, אם האבא כהן והאמא לא, או להפך. לבית אבותם זה לא מדרג נוסף שצריך לספור, אלא אופן ההגדרה של משפחותם.

כך באמת ההלכה. אנחנו יודעים שכהנים הם כהנים כי אבא שלהם כהן. אם יש פה ישראלים נבעאך - זה כי אבא שלהם ישראל.

מה עם האמא? האמא יותר חשובה! האמא קובעת אם אתה יהודי או לא!

זה לא כתוב בפרשה. אצלנו כתוב שבתוך העם מי שקובע זה האבא.

בדברים (ז,ג-ד), אומרת התורה שהגויים האלו (שילכו...) "בתו לא תקח לבנך; כי תסיר את בנך מאחרי". רגע, לא. לא כתוב כי תסיר, אלא כי יסיר את בנך מאחרי! למה?

אם אתה תיתן את הבת שלך לגוי, הוא יסיר את בנך מאחרי. משמע שהילד הזה הוא יהודי, לכן אכפת לי שלא תיתן את הבת שלך לגוי, כי הבן יהודי - כי אמא שלו יהודיה - והגוי יסיר אותו.

אבל מה יקרה אם הבן שלך יתחתן עם גויה? הגויה תסיר? לא! הוא גוי, שילך לכנסיה! לכן לא כתוב כי תסיר. אם הבן שלך מתחתן עם שיקצע, הבן שלהם הוא גוי, שתזרוק אותו מהחלון.

לכן כתוב כי יסיר, כי אז הבן הוא יהודי, ואז אוי ואבוי אם יסיר! אבל אם הבן גוי, אז לא אכפת לנו.

שלא תחשבו, אם גויים ציונים אז הם בסדר...

רש"י במקום אומר שבנו של כנעני, אם ישא את בתך יסיר את נכדך. משמע שהבן מאמא יהודיה הוא יהודי, והבן לאמא גויה הוא גוי.

למה זה ככה? שלקבוע אם אדם יהודי או לא הולך אחרי האמא, אבל לקבוע בתוך העם - לבית אבות - הולכים אחרי האבא?

אני אגיד לכם למה.

ילד אחד הרביץ לאבא שלו, הוריד לו דם. האבא מביא אותו לבית דין, הדיינים דנים את הילד למיתה.

אומר הילד: רגע, תעצרו הכל, זה לא אבא שלי! תוכיחו שזה אבא שלי.

אפשר להוכיח שזה אבא שלו? אל תגידו לי דנ"א. בימי הגמרא לא ידעו מה זה דנ"א. גם היום לא בטוח שדנ"א זו הוכחה הלכתית מקובלת. יש על זה קונטרסים לא נורמליים, לענ"ד רוב הפוסקים לא מקבלים בדיקת רקמות ברמה של אנן סהדי שהילד בן אביו.

אז איך יודעים שהילד הוא בן אביו? בן של אמא שלו יש עדים, יש מיילדת, ראו שהוא יצא ממנה! אבל מי יודע שהוא אבא שלו?

איך על פי ההלכה ילד משתייך לאבא שלו?

זה נקבע על פי רוב, כי רוב בעילות הלך אחר הבעל, ואני מניח לכן שהוא בן של אביו (מפה שרוב זה דאורייתא). כיוון שרוב בעילות הלך אחר הבעל, זה שילד הוא בן של אבא שלו נקבע כך. זה על פי רוב, אין עדות על הדבר הזה. אין עדות שאביו יצר אותו.

למי יש את הקדושה הזו של רוב בעילות אחר הבעל? לעם ישראל.

"לימנה משפחת הימני וכו'". למה הה"א בהתחלה? כי הקב"ה מעיד שכולם בני אבותם.

על המקלל כתוב שאמא שלו היתה היחידה שקלקלה.

זה דבר לא נורמלי. אין דבר כזה בעולם. כובשים מתנהגים בברבריות, יש מקרים שרוב הילדים שנולדים הם ילדים של אונס. אפילו התורה כתבה פרשיה של אשת יפת תואר, אצל הגויים זה הפקר. ככה עם מתמסמס, נשים אוהבות את הגיבורים. אצל עמ"י זה בדיוק להפך, הנשים תמיד היו הצד החזק, הטהור.

לכן זה פשוט: לקבוע אם משהו הוא יהודי או לא אי אפשר על פי רוב, אפשר רק על פי אמא שלו כי יש עדים! אחרי שקבעת על פי אמא שלו שהוא יהודי, אז ישראל עם קדוש, ואתה יכול ללכת אחרי הרוב, שרוב בעילות אחר הבעל, ולכן הוא הבן של אביו. אין הפקרות! לכן אפשר ללכת אחרי הרוב. אחרי שידוע שהוא יהודי, מי שנותן את היחוס לבית אבותיו זה האבא.

ילקוט שמעוני בפרשת השבוע אמר שהאומות קנאו בישראל על שקיבלו את התורה: למה ה' בחר דוקא בישראל? יש בילקוט תירוץ חדש שלא שמעתם. אמר הקב"ה לאומות: שבו בשקט. אתם רוצים תורה? הביאו לי ספרי ייחוסים שלכם, הבו לה' משפחות עמים! אתם רוצים תורה? בבקשה! אני רוצה לראות את ספרי הייחוסים שלכם, אם אתה בן של אבא שלך או לא. אצל האומות אין רוב בעילות אחר הבעל, הם פרוצים בעריות! אין להם ויתילדו על משפחותם. לכן פה יש את המניין, לומר שעל כל אחד יש עדות שהוא לבית אבותם. הילקוט אומר שלא זכו ישראל ליטול את התורה אלא בגלל היחוס שלהם, בגלל הטהרה שלהם. גן נעול אחותי כלה. ראו גם האומות ואמרו: אה, הקב"ה צודק. אפשר לסמוך על היחוס בעמ"י, הם גדורים בעריות. אלא, כשבאו ישראל לשיטים, שמחו האומות: השבח שהיה לעמ"י כבר בטל - הם שווים לנו! אז מה ה' מעדיף אותם? גם אצלם אי אפשר לדעת מה קורה? (כל הוורט של עמ"י הוא שגם הגברים לא זונים, שגבר שחי עם אשה הוא האבא של הילדים שלה).

אלא, שכשבאו לידי נפילה בשיטים ה' זקפם, נגף את מי שהתקלקל והעמידם על טהרתם. לכן יש מניין נוסף. החומש נקרא חומש הפקודים. מניין אחד בפרשת השבוע, מניין לפני שבועות - כי אם רוצים לקבל את התורה צריך את הטהרה לבית אבותם, ומניין שני כשהאומות התחילו לרנן אחרינו, אז ה' טיהר את עמ"י במגפה, ושם יש וב מספר להודיע שבנ"י חזרו לטהרתם. עכשיו אתם מבינים למה אצל ישראל כתוב לבית אבותם, ואצל הגויים כתוב אומות העולם. כי גוי - אתה לא יכול לדעת מי האבא שלו...

מגילת רות.

אז מה כתוב? במדרש כתוב שבמגילה הזו אין לא איסור ולא היתר, לא טומאה ולא טהרה, וכל עניינה ללמד שכרם של גומלי חסדים.

לא הבנתי: באיכה יש? בקהלת יש? במגילת אסתר יש הלכות מעניין פורים.

במגילה שלנו יש המון הלכות שלא קשורות לשבועות: הלכות גרות, הלכות משא ומתן, מקח וממכר.

יש פה משהו שהיה בבני עקיבא? מה הסיסמא של בני עקיבא? ה' עמכם. בועז לימד את זה!

בועז לא אומר ה' עמכם, אלא שם אדנות, בלי לומר פסוק שלם! הוא חידש שיהיה אדם מברך את חברו בשם.

אז מה הכוונה?

כנראה שהכוונה היא שהחסד במגילה הוא משהו אדיר.

אפשר לתת חמישים שיעורים על אישי החסד במגילה. אני רוצה היום לבנות מהלך של חסד שיש במגילה, שמסביר המון דברים.

"וילך איש... ושם אשתו נעמי... ויבואו שדה מואב... וישאו להם נשים מואביות... משני ילדיה ומאשה".

זה הפרולוג של המגילה, מפה מתחיל האקשן. הפסוקים האלו מתארים תקופה של עשר שנים: באו למואב, התחתנו וכו'. פה מתחיל האקשן. אבל אני רוצה לדבר על הפסוק הראשון והשני.

אני רוצה שתגידו לי מילה אחת על אלימלך. מה איתו? טוב? רע? תכונה שלו? קמצן. זו התשובה הכי נכונה לדעתי. אני רוצה להקריא לכם כמה מאמרי חז"ל, למרות שבתנ"ך לא כתוב כלום.

למה נענש אלימלך? על ידי שהפיל את ליבם של ישראל! לא סתם. משל לעשיר שהיה במדינה והיו בני מדינה נשענים עליו, שאם תבוא שנת בצורת יוכל לספק את המדינה עשר שנים מזון! כיוון שבאה שנת מסורת, יצאה שפחתו וקופתה וידה.

כך אלימלך, כשבאה שנת בצורת עמד וברח מפניהם...

מדרש אחר אומר שברח מא"י מפני צרות העין, שלא רצה לתת לעניים, ולכן נענש.

מקור אחר אומר שבגלל שהוא ברח מפני האביונים הוא נענש.

אני מבקש שתפתחו בספר בראשית (י"ב, י).
 "ויהי רעב בארץ, וירד אברהם מצרימה..." מה חז"ל רוצים מאלימלך? תאמינו לי שבחרנו את הדברים הכי
 עדינים.
 אבל בתנ"ך לא כתוב שום דבר רע על אלימלך. כולם עזבו את הארץ במצבים של רעב! גם אצל אברהם, הפסוק
 אצלו דומה מאוד לשל אלימלך.
 על אברהם, לא רק שחז"ל מקטרגים, אלא שהם עוד משבחים אותו. אדם אחר שה' היה מביא מארם נהריים (ארץ
 מים, שני נהרות) לארץ של רעב היה מבעט בה', ואברהם היה צדיק ולא התלונן.
 אז מה ההבדל בין אברהם לבין אלימלך?
 מה הפועל שכתוב אצל אלימלך ואצל אברהם? וילך לעומת וירד.
 עברית זו שפה מאוד מוזרה, שפה שקרית. יש פה מישהו שידוע צרפתי? סיניתי? יפנית?
 בעברית אין שום קשר בין השפה למציאות. אדם גר בניו יורק ועובר לגור בפריז. איך קוראים לזה? Immigrant.
 אדם גר בפריז ועובר לניו יורק, איך קוראים לו? אותו דבר. גם בצרפתית ובערבית, זה אותו שם לשני הכיוונים.
 רק בעברית יש שתי מילים שונות! אם אדם גר בלהסה ובא ללוד, ממרומי האוויר שם ללוד, הוא מקבל תעודת
 עולה...
 מה אתה נורמלי? אני יורד, אני מרגיש את הירידה בכל נשימה.
 להפך, יהודי עובר לגור בשוויץ בהרי האלפים, איך קוראים לו? יורד...
 זה לא משנה מאיפה באת! אם אתה בא לא"י, אתה עולה! ארץ ישראל גבוהה מכל הארצות, חז"ל אומרים. אבל זה
 לא נכון!
 הפשט הוא, שא"י היא לא רק מקום גיאוגרפי, לא מודדים אותה במטרים מעל הים! לא מעניין אותי אם ירדת 8000
 מטר, אתה עולה! אם עזבת אותה, לא משנה לאיפה - אתה יורד!
 רק בעברית זה כך. אם יש שפת זולו בניב קנטוני - יכול להיות, אבל רק עברית משוגעת ככה. זה כי אנחנו מדברים
 על ערכים!
 ה' אומר ליעקב "אל תירא מרדה מצרימה" - אם אתה יורד, אז אני רגוע.
 דרך אגב, במה נגמר התנ"ך? ויעל. זה השיא, לעלות לארץ ישראל.

אצל אלימלך אין הרגשה כזו. הוא היה ביהופיץ, עכשיו הוא בשניפישוק. זה כבר מראה משהו.
 אצל אברהם, מיד אחרי שהוא סיים את הירידה, הוא עולה! אבל מי שהולך - הוא נשאר, והבנים שלו מתחתנים עם
 גויות.
 הבדל נוסף בפסוקים שממש צועק לשמים.
 נספר לכם סיפור.
 בא יהודי לרב קוק, אומר לו שהוא לא מסתדר בארץ והוא חייב לצאת מהארץ. הוא מספר לרב קוק, והרב קוק
 מורה לו היתר לצאת.
 אחרי שבועיים מגיע אדם אחר ומבקש מהרב קוק אישור לרדת מהארץ. הרב קוק שומע את הסיפור שלו, ואומר לו
 שהוא לא יכול לרדת.
 אומר האיש: מה? פרוטקציה! מה ההבדל? לאחד לפני שבועיים אמרת שהוא יכול לרדת.
 אומר לו הרב קוק: תשמע. אתה יודע, בהלל, את הלולב מנענים באנא ה' הושיע נא לכל ארבע רוחות השמיים. אבל,
 כשאומרים אנא ה' הצליחה נא, עומדים.
 יש הלכה, מצוות ישוב א"י היא חשובה, אבל היא לא פיקוח נפש. אם זה עניין של חיות - יש היתר לנסוע לחו"ל.
 היהודי ההוא היה באנא ה' הושיעה נא.
 אתה לא במצב הזה. יש לך דירת ארבע חדרים, יש לך מכונית! יש לך שני מפעלים. נכון שאם תלך לחו"ל יהיו לך
 שלושה מפעלים וארבע רכבים, אבל זה לא אנא ה' הושיע נא, זה אנא ה' הצליחה נא!
 באנא ה' הצליחה נא - עומדים במקום אחד!
 אצל אברהם, כשיש רעב בארץ - מה עושה אברהם? דיאטה! מתי הוא יורד? כי כבד הרעב בארץ!
 הוא לא צ'יק צ'ק הולך, מנסה להסתדר, עד שאי אפשר להסתדר.
 מה כתוב אצל אלימלך? ויהי רעב בארץ. זה ההבדל השני.
 לכן היה לחז"ל סמך לומר שאלימלך הוא כזה.

עוד נקודה.
 "ושם האיש... אפרתיים מבית לחם יהודה" - אני לא מבין. כתוב בית לחם יהודה בפסוק א'! אני סנילי?
 למה כתוב עוד פעם מבית לחם יהודה בפסוק ב'? אני נעלב. למה דוחפים את זה?

גם יהודה זה מיותר, התורה כותבת שם עיר, היא לא waze. תפתח אטלס כרטא. יש בית לחם גם באפריקה, הלכתי ובדקתי... בשביל מה אני צריך את בית לחם יהודה? המגילה מתחילה לא נורמלית מבחינה ספרותית. בעברית בונים משפט, נושא ונושא. הילד טוב, הישיבה נהדרת. קודם כל הנושא, כך זה בעברית. אחרי שאתה יודע על מה מדובר, אתה מספר את הסיפור. ככה זה גם בתנ"ך - קודם כל מציגים איש. פה, יש סיפור שלם בפסוק א' של ירידה מהארץ. מי? אתה לא יודע! רק בפסוק ב' התנ"ך נזכר לספר מי שם האיש. כך לא בונים תנ"ך...

שתי השאלות האלו מובילות אותנו להבדל השלישי שגרם לחז"ל לומר שאלימלך פושע. התנ"ך בכוונה מדגיש את בית לחם יהודה. הארץ התחלקה לשבטים, שבט יהודה היה פחות או יותר באמצע. אבל גם בתוך אותה נחלת שבט, לא היה בלגאן. הנחלה התחלקה לפי משפחות (בית אבות...). ליד כרם ביבנה יש מושב בן זכאי, ליד העיר יבנה. אני, לפני 50 שנה הייתי בכולל, ואז המועצה האזורית הוציאה ספר טלפונים של ישובי המועצה. לכל ישוב היה דף, בכרם היו אולי 20 משפחות. בן זכאי, אתה פותח - 16 גואטה, 18 מיימון. אין עוד מלבדו! אני עד היום זוכר את זה. אין כ"ץ אחד לרפואה. מה הפשט? זה בדיוק הפשט! כל המושב היו שתי חמולות, וגם גואטה ומיימון כנראה היו בני דודים בשלב מסוים. זה היה בית לחם יהודה. רוצים להדגיש את זה, כולם היו אחים, משפחה. למקום לא קוראים לוס אנג'לס, קוראים לו בית, לחם, יהודה. התנ"ך כותב את זה פעמיים כדי שנגיש את האחוה. לכן סמכו על אלימלך! בן דוד שלי יתן לי לגווע ברעב? הוא יכול לפרנס אותי עשר שנים!

וכאן אנחנו מגיעים לדבר השני. אברהם לא התבייש כשהוא ירד למצרים, הוא ירד עם כל הנסמכים עליו - ויעל אברהם וכל אשר לו! זה לא הגמלים והצאן, זה כתוב אחר כך. זה כל הנפש אשר עשו בחרן - אברהם לא משאיר אדם אחד ברעב! אלימלך התבייש, הוא ברח בלילה - הוא ובנו ושתי בניו. לא יודעים שום דבר מזה. בבוקר אחת אומרת לבן שלה שתלך אל דודה נעמי ויבקש קצת לחם, קצת קמח. הוא לא חוזר, היא מודאגת, הולכת ומוצאת אותו דופק בשער הכניסה. הם פורצים את הבית ומוצאים בית ריק, אף אחד לא בבית. אומרת שכנה אחת: אוי, אתם יודעים מה? ראיתי בלילה מרכבה שחורה באה. אוי, נכון! ברחוב הזה מישוהו ברח. משהו מסריח, רקוב, לא בסדר. אחרי יומיים - אאאה! ושם האיש... אדם שהולך בסדר לא צריך להתחבא בלילה, הוא לא צריך שידעו רק אחרי יומיים ששם האיש... תראו איזה תנ"ך! כך צריך ללמוד תנ"ך. השאלה ששאלתי אתכם היא בומבה. זה לפי דעתי הנקודה השלישית שממנה חז"ל למדו שאלימלך היה קמצן: הרעב לא היה כבד, הוא הלך ולא ירד, ושמו מופיע רק אחרי הבריחה מבית לחם יהודה, מבית אבותיו. כל זה אבל כסף קטן. את ההבדל הגדול, הבומבה - נגיד שבוע הבא... בלי נדר.

השיחה נערכה לפי שטחיות הבנתו של העורך,
ובל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.